

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ EĞİTİM POLİTİKALARI (1950-1960)

Zafer TANGÜLÜ *

Öz

Bu çalışmanın amacı, esas olarak 1950-1960 yılları arasında görev yapan Demokrat Parti hükümetlerinin eğitimle ilgili politika ve faaliyetlerini belirlemektir. Eğitim olgusu tarihsel süreç içinde toplumların sosyal açıdan önemli bir mekanizmasını oluşturmuştur. Bu yüzden siyasi iktidarlar da eğitimi bir sosyal politika aracı olarak görmüşlerdir. Dünya siyasi haritasını ve görüşünü önemli bir ölçüde değiştiren II. Dünya Savaşı, sonuçları itibariyle siyasi etkilerini ülkemiz politikalarında da hissettirmiştir. Özellikle 1946 yılından itibaren geçilen çok partili siyasi dönem bu etkinin en açık örneğini teşkil eder. Demokrat Parti'nin kurulması 1950'den 1960'a kadar geçen kesintisiz iktidar süreci, halktan gelen beklentiler sonucunda eğitim politikalarını da önemli ölçüde değiştirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Demokrat Parti, Eğitim, Eğitim Politikaları.

Abstract

The aim of this study is to determine education related politics and activities of Democrat Party Governments that ruled the country between 1950 and 1960. The education phenomenon has made up an important mechanism of communities in terms of socialism throughout history. That's why political reigns have regarded education as a social policy means. World War II, which altered political map and conception of the world significantly, made feel its political effects on our country eventually. Especially since 1946, the introduction of multi-party period, and the foundation and the continuous rule of Democrat Party between 1950 and 1960 changed the education policies significantly according to expectations of the public.

Keywords: Democrat Party, Education, Education Policies.

1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde ilki 1925 ikincisi ise 1930'da olmak üzere iki kez çok partili hayata geçiş denemeleri yapılmış fakat istenilen sonuç alınamamıştır. Ancak Türkiye'de 1930'larda başlayıp 1945 yılına kadar devam eden kesintisiz tek parti idaresi de, devrin batılı devletlerinde görülen bir şekilde totaliter de olmamıştır. Türkiye'de 1945'te başlayan çok partili süreç ve akabinde 1946 yılında Demokrat Parti'nin kurulması hem iç ve dış politik gelişmelerin hem de cumhuriyet ve demokrasinin getirdiği zorunlu bir değişimdir. Bu şartlar doğrultusunda gidilen 1950 seçimlerinde Demokrat Parti'nin tek başına iktidara gelmesiyle başlayıp 27 Mayıs 1960'a kadar geçen 10 yıllık süreç Türk siyasi tarihinde Demokrat Parti Dönemi olarak adlandırılır. Bu dönemde Türkiye başta eğitim olmak üzere siyasi, ekonomik ve sosyal olarak birçok değişim ve gelişimi yaşamıştır.

Çok Partili Hayata Geçiş ve Demokrat Parti'nin İktidara Geliş Süreci

Yakın tarihimizde çok partili hayata geçişi hızlandıran etmenler arasında ülkenin içinde bulunduğu siyasi, ekonomik ve sosyal durum oldukça önemliydi. Ayrıca bu gelişmeyi hızlandıran diğer bir etmense, İkinci Dünya Savaşı'nın getirdiği ve bu savaşa katılan katılmayan bütün devletleri ilgilendiren siyasi bir durumdu. İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanlığının ilk yılları aynı zamanda savaş yılları olduğu için tüm ekonomik ve siyasi girişimler savaşın olumsuz etkilerinden ülkeyi uzak tutmak adına gerçekleştirilmiştir (Dursun, 2001: 125). Savaşın bozucu etkilerine karşı Türk Hükümeti 19 Kasım 1939'da İngiltere ve Fransa'yla karşılıklı yardım, 18 Haziran 1941'de Almanya ile dostluk ve saldırmazlık anlaşmaları imzalamış, Sovyetler Birliği'ni kendi üzerinden müttefikleriyle bağlama girişiminde ise başarısızlığa uğramıştır (Armaoğlu, 1995: 407-408). Savaşa bu haliyle girmeyen Türkiye, bunların yanında dengeli bir ticari politika izlemiş ve bu dönemde Almanya, İngiltere ve ABD'ye krom satışı yaparak hatırı sayılır bir döviz girdisi sağlamıştır (Tunçay, 1983: 2023).

Bütün bunların yanında iç politikada işler pek de iyi gitmemiş, ne zaman sonuçlanacağı bilinmeyen savaş yüzünden gençlerin birçoğu askere alınmıştır. Ayrıca ekonomik olarak ülkenin içinde bulunduğu sorunlara çözüm bulunması zorunluluğu nedeniyle 1940 yılının ilk günlerinde Millî Koruma Kanunu kabul edilmiştir. Bu Kanun ekonomide devlete geniş yetkiler tanıyordu ve özel teşebbüsü yok sayıyordu. Bu kanun çerçevesinde 1943 yılında kentteki çoğu gayrimüslim vatandaştan "Varlık Vergisi" köylülerden ise Toprak Mahsulleri Vergisi alınacaktı;

fakat vergi oranları çok yüksek tutuldu (Yeşil, 2001: 29-30). II. Dünya Savaşı'nın sonuçlarının belirlendiği, yenen ve yenilen devletlerin büyük ölçüde kesinleştiği bir anda 1945 yılı başlarında, Mihver Devletlere karşı sembolik olarak savaş ilan eden Türkiye, bu sayede Birleşmiş Milletler Teşkilatına kurucu üye olmuş, bu durum iç politikada demokratikleşme ihtiyacını kendiliğinden hissettirmiştir (Tunçay, 1983: 2029). Tüm bunların sonucunda iç ve dış politikada yaşanan sıkıntı iktidar karşısında muhalif partilerin geniş kitlelerce rağbet görmesine neden olmuştur. Bu durum cumhuriyet rejiminin tabii bir sonucu olarak demokrasiye ve çok partili hayata geçilmesi gerektiğinin bir zorunluluk hâline geldiğinin göstergesidir.

II. Dünya Savaşı bir anlamda şeflerin ve totaliterlerin kaybettiği ve demokrasinin kazandığı bir savaş olmuştur (Dursun, 2001: 126). Doğal olarak Türkiye'de çok partili hayata geçilmesinin sebebini sadece, II. Dünya Savaşı sonrasında gelişen olaylarla Batı'nın etkisine bağlamak yeterli bir açıklama değildir. Bu değişimde Türkiye'de uzun yıllardan beri süre gelen tek parti yönetiminin ve halkın yaşadığı siyasal, sosyal ve ekonomik sıkıntıların payı önemli bir yer tutmaktadır. Bu sıkıntılar, Cumhuriyet Halk Partisine karşı bir muhalefetin doğmasına sebep olmuştur (Eroğul, 2003: 18-19).

Türk siyasi tarihimizin önemli unsurlarından olan Demokrat Parti, 7 Ocak 1946 yılında Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan tarafından kuruldu. İlk başlarda DP ile CHP arasında parti tüzüğü açısından ciddi bir fark yoktu. Ancak sonra oluşturulan parti programında liberalizm ve demokrasi kavramları partiyi simgeleyen iki ana unsur olacaktı (Çavdar, 1983: 2064). Demokrat Parti'nin 4 yıllık bir muhalefetinden sonra 1950 seçimlerine gidildi. Bu seçim 14 Mayıs 1950'de yapıldı ve aynı zamanda Türkiye'nin ilk serbest seçimleriydi. Galip gelen DP Mecliste 408 sandalye kazandı. CHP ise 69 sandalyede kaldı. İşin daha ilginç tarafı ise DP'nin en fazla oyu İstanbul, İzmir, Ege kıyısı illeri ve Akdeniz'den almasıydı ki bu Türkiye'nin geleceğini simgeleyen partinin CHP yerine DP olacağını gösteriyordu. Demokrat Parti dönemi Türkiye'de ABD yardımlarının hemen hemen her alanda hissedildiği bir dönem olmuştur. Ülkede tam bir bolluk ve bereket havası esmiştir. Kore Savaşı'nın ardından girilen NATO sayesinde siyasi alanda yalnızlık sona ermiştir. DP'nin ilk on yılında Türkiye'de tam bir değişim havası esmiştir. Ekili alanlar 14 milyon hektardan 23 milyon hektara, traktör sayısı 2 binden 42 bine, gübre miktarı 42 bin tondan 107 bin tona yükselmiştir. Yine çelik takviyeli yolların uzunluğu 2 binden 7 bin kilometreye çıktı; 14 baraj, 15 elektrik santrali ve 20 liman inşa edildi (Mango, 2008: 56-58).

Ancak bu tam anlamıyla bir yalancı bahardı ve 1954 yılından itibaren ticari dengelerde menfi düşüşler, ithalat ve ihracatta azalmalar meydana gelmiştir. Bu ticari dengesizlikleri dış yardım ve kredilerle örtmek imkânsız hâle gelmişti ve 1958 yılında TL, dolar karşısında 2.2 misli değer yitirdi ve bu devalüasyonu kaçınılmaz kıldı (Boratav, 2002: 349-350). 22.05.1950 tarihinde başlayıp, 27 Mayıs 1960 İhtilali'ne kadar devam eden on yıllık Demokrat Parti döneminde toplumu ilgilendiren birçok kurum gibi eğitim kurumları da paylarına düşen değişim ve gelişimi fazlasıyla hissetmiştir.

Demokrat Parti'nin Eğitim Politikasının Ana Esasları

1950 seçimleri sonunda iktidara gelen DP, İzmir Milletvekili Avni Başman'ı Millî Eğitim Bakanlığına getirmiş ve I. Menderes Hükümetinin eğitim ve kültür programını parti tüzüğüne şu şekilde geçirmiştir:

“Tamamıyla demokratik bir ruh ile ve ilmin son neticelerine göre tespit edilecek geniş ve teferruatlı bir plan içinde maarif nimetini memleketin her tarafına müsavi şartlarla yaymayı temin edecek kanun tasarılarını hazırlıklarımız biter bitmez yüksek tasvibinize arz edeceğiz”(DP Tüzük ve Programı, 1946: 25). Bunun dışında parti programında eğitim meselesi genel olarak şu temellerden oluşuyordu:

1-) Demokrat Parti öğretim birliğinden yanaydı: *“Maarif sistemimizde, Millî eğitim ve öğretim vahdeti prensibinden yanayız.”*

2-) Partiye göre eğitimin amacı, gelecek kuşakların yalnız bilimsel ve teknik bilgi ile değil, Millî ve insani bütün manevi değerlerle donatılması olmalıydı: *“Umumi mesleki eğitim ve öğretim, yurt ihtiyaçlarını karşılayacak umumi bir plana göre tanzim edilmeli ve gelecek nesillerin yalnız ilim ve teknik bilgiyle değil, millî ve insani bütün manevi kıymetlerle de teçhizine çalışmalıdır.”*

3-) *“Bütün ilkokul öğretmenlerinin aynı ruha ve aynı seviyede bilgiye sahip olma esasının göz önünde tutulmasını, bunlar arasında farklı zümrelerin teşekküllerine meydan verilmemesi bakımından lüzumlu görmekteyiz. Yeteneği ve gücü elverişli olduğu takdirde bir ilkokul öğretmenin gerekli eğitimini tamamlaması hâlinde üniversite profesörlüğüne yükselmesinin imkanı sağlamalıdır.”*

4-) Programda üniversitelerin bilimsel ve yönetsel özerkliği ilkesine şöyle yer veriliyordu. *“Yüksek öğretim meselesinde niteliğe önem verilmesi lüzumuna kaniiz. Bütün yüksek öğretim kurumlarımızın bu esasa göre takviyesini ve garpta ki*

benzerleri seviyesine eriştirilmesini istiyoruz. Üniversiteler ilmi ve idari muhtariyete sahip olmalıdırlar.”

5-) *“Doğu Anadolu Bölgesinde, her derece ve şubede okulları ve nihayet fakülte ve enstitüleriyle bir kültür merkezi yaratmak lüzumuna inanıyoruz.”*

6-) *“Gerek dinî öğretim sorunu, gerekse de din adamlarını yetiştirecek kurumların kurulması konusunda uzmanlar tarafından esaslı bir program hazırlanacaktır. Üniversiteler bünyesinde yer alacak İlahiyat Fakülteleri özerk olmalıdır.”*

6-) *“Teknik öğretim okullarında ziraat ve yol kalkınmasının makineleşmesine muvazi olarak bölge ihtiyaçlarına lüzumlu vasıtaları yetiştirmek üzere kurslar ve şubeler kurulacaktır.”* ((DP Tüzük ve Programı, 1946: 26-28).

Demokrat Parti iktidarı süresince beş ayrı hükümet kurmuş, bu hükümetlerin hepsinin başında Başbakan sıfatıyla Adnan Menderes yer almıştır. On yıllık iktidar süresince Millî Eğitim Bakanları ise sırasıyla şunlardır. Avni Başman, Tevfik İleri, Prof. Rıfki Selim Burçak, Celal Yardımcı, Prof. Ahmet Özel ve Atif Benderlioğlu'dur.

Başbakan Adnan Menderes ilk hükümet programında eğitimle ilgili olarak özetle şöyle demiştir:

“Maarif işlerimize gelince;

“Maddi bakımdan ne kadar ilerlemiş olursa olsun, Millî ahlakı sarsılmaz esaslara dayanmayan, ruhunda manevi kıymetlere yer vermeyen bir cemiyetin, bugünkü karışık dünya şartları içinde kötü akıbetlere sürükleneceği tabiidir. Talim ve terbiye sisteminde bu gayeyi göz önünde bulundurmayan, gençliğini Millî karakterine ve ananelerine göre manevi ve insani kıymetlerle teçhiz edemeyen bir memlekette ilmin ve teknik bilginin yayılmış olması, hür ve müstakil bir millet olarak yaşamanın teminatı sayılamaz. Yillardan beri sarıh bir istikametten ve rasyonel bir plandan mahrum olduğu için mütemadi değişikliklere, sarsıntılara uğrayan maarifimizin, milletçe katlanılan büyük maddi fedakârlıklara mütenasip bir verimlilik arz etmediği açık bir hakikattir. Hükümetimiz, parti programımızda tespit edilmiş esaslar dairesinde, bu büyük Millî davayı bir kül halinde ehemmiyetle ele almış bulunuyor. Tamamıyla demokratik bir ruh ile ve ilmin son neticelerine göre tespit edilecek geniş ve teferruatlı bir plan içinde maarif nimetini memleketin her tarafına müsavi şartlarla yaymayı temin edecek kanun tasarılarını hazırlıklarımız biter bitmez yüksek tasvibinize arz edeceğiz.” (Öztürk, 1991: 345-359).

İkinci ve üçüncü Menderes kabinesinde eğitimle ilgili olarak program kapsamında tespitler yapılmış, ancak dördüncü ve beşinci Menderes kabinesi hükümet programında eğitime yer verilmemiştir.

Demokrat Parti'nin Eğitim Kurumları Üzerinde Çalışmaları

İlköğretim

Demokrat Partinin iktidarı boyunca üzerinde önemle durduğu konulardan biri ilköğretim olmuştur. Bunda muhalefet yıllarında, CHP'yi eleştirdikleri konuların başında ilköğretim konusunun olduğu da bir gerçektir. Özellikle CHP'nin eğitim seferberliği kapsamında köy okulları yapımında halka bedenen çalışmaya mecbur etmesi bu eleştirilerin ana noktasını oluşturmuştur (Başar, 1992: 92). DP, ilköğretim alanındaki çalışmalarına ilk olarak bu mecburiyeti yürürlükten kaldırmakla başlamıştır. 08.08.1951 tarihli ve 5828 sayılı yasayla "Bu inşaat için köy halkına hiçbir mükellefiyet tahmil edilemez." maddesi getirilmiş ve köylülerin 20 gün çalışma yükümlülükleri iptal edilmiştir (Kaplan, 1999: 225). DP'nin ilköğretim alanındaki bu gayretli görünümü ne yazık ki bir istikrar gösterememiş ve ilköğretim alanındaki tek çalışma bir türlü meclisten geçirilip kanunlaştırılmayan İlköğretim Kanun Tasarısı'yla sınırlı kalmıştır. Tasarı 1953 yılındaki Şurada görüşülen ancak sekiz yıl sonra 1961 yılında ilan edilen 222 sayılı İlköğretim Kanunu'dur. Bu kanun 12. 01.1961 tarih ve 10705 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

İlköğretim Kanun Tasarısı, yürürlükte olan eski kanunların günün ihtiyaçlarını karşılamadığı, yapılmak istenen şeylere mevcut kanunlarla ulaşmanın mümkün olmadığı gerekçesiyle hazırlanmıştır. Kanun Tasarısı'nda ilköğretim davasını halledecek 12 senelik bir plan oluşturulmuştur. Genel olarak tasarının içeriği; ilköğretimle ilgili olan her şey yani okul ihtiyacından, öğretmen yetiştirilmesine köy okullarının iş zamanı köylüyü mağdur etmeyecek tarzda öğrenim zamanının ayarlanması ve okulların geliştirilmesinden, öğrenciye gerekli olan kitap vb.nin teminine, okumayan öğrencilerin bilgi ve maharetle donanmalarını sağlayacak özel kurslardan, öğretmen ve idarecilerin vazife ve yetkilerinin belirlenmesine kadar pek çok şeyden oluşmuştur (Nakkaş, 2000: 65-66).

Ortaöğretim

1946 yılında geçilen çok partili hayatla birlikte ortaöğretim konusunda en önemli sorun CHP iktidarı ve DP iktidarıyla izlenen nitelikten çok nicelik

kaygısıydı. Demokrat Parti, ortaöğretimi oluşturan öğelerin gerek maddi ve araç gereç olarak, gerekse program olarak eksik görmekte ve takviye edilmesi gerektiği inancını taşımaktadır. DP iktidara gelmeden önce eleştirilerini CHP'ye hep bu nedenle yapmış olmasına rağmen kendisi de bu yolu izlemiştir.

1949 yılında Dördüncü Millî Eğitim Şurasında yeni ortaokul projesinin incelenmesi ve lise ders konularının dört yıllık sisteme göre belirlenmesi kararlaştırılmıştır. Yeni ortaokul program taslağının eğitim ve öğretim anlayışı bakımından ilkokul programına paralel ve bütünlük sağlayıcı ve ortaöğretim kurumlarını özlenen bir eğitim kurumu haline getirecek bir yapıda olduğu ileri sürülmüştür. Bunun sonucu olarak liselerin öğrenim süresinin 3 yıldan 4 yıla çıkarılması kararlaştırılmıştır. Ancak 1952-1953 yılındaki uygulamadan sonra dönemin Millî Eğitim Bakanı Tevfik İleri bu uygulamadan rahatsızlık duyarak liselerde ki dördüncü seneyi üniversiteler için bir hazırlık ve olgunluk sınıfı haline dönüştürmüştür; daha sonra ise uygulamadan Celal Yardımcı bakanlığında vazgeçilerek liseler tekrar üç yıla indirilmiştir (Başar, 1992: 96).

Dönemin ortaöğretim açısından önemli olan birkaç uygulaması özel programlı lise yeniliğinde görülmektedir. 1953-1954 eğitim ve öğretim yılına rastlayan ve orta dereceli okullarda program geliştirme kapsamında yer alan, bu uygulamanın en başarılı örneği, İstanbul Atatürk Kız Lisesinde gerçekleştirilmiştir. Deneme okulu program taslağı adı altında adı geçen liseyi Ankara Bahçelievler Lisesi takip etmiştir. Amerikan Ford Vakfınca desteklenen bu çalışmaları 6 erkek koleji izledi. Bu deneme okullarına konan ders müfredatı da orta kısımlar için haftada 27 saat ana ders ve 8 saat özel ders olmak üzere 35 saattir. 8 saatlik özel dersi ise öğrenci kendi seçerdi (Sakaoğlu, 2003: 266-268). Ayrıca eğitimde fırsat eşitliği kapsamında 1951 yılından itibaren gerek okulu bırakanlar gerekse çeşitli nedenlerle okuyamamış olanlar için Akşam Okulları açılmaya başlanmıştır.

Ortaöğretimde 1950 yılı ile birlikte izlenen bu politikalar belirgin bir kalite farklılığı kendini göstermiştir. 1957 yılında deneme okullarıyla kurulan fen liseleriyle temeli 1960'larda atılmaya başlanan ve 1965 yılında çıkan 625 sayılı Özel Okullar Yasası kapsamında Eskişehir ve İzmir'de iki özel okulun açılmasıyla ortaöğretimde çok sayıda özel kolejinin açıldığını görmekteyiz. (Tekışık ve Karabıyık, 41-48).

1950'lere gelinceye kadar liseler yükseköğretime öğrenci hazırlama amacındayken her lise mezununun bir yükseköğretim programı seçebilme imkânı varken 1950 - 1960 yılları arasında kaliteyi göz ardı eden okullaşma çabaları

yüzünden üniversite ve yüksekokulların kapasitelerini aşan lise öğrencileri yığılmalarına neden olmuştur (Sakaoğlu, 2003: 270).

Mesleki ve Teknik Eğitim

Demokrat Parti iktidarı süresince mesleki ve teknik eğitime büyük önem verilmiştir. Bunun önemli sebebi ise ABD'den alınan dış yardımlar çerçevesinde alınan başta tarım makineleri olmak üzere birçok teknik alet ve makinenin kullanılması için teknik ve ara eleman yetiştirme ihtiyacı hissedilmesidir. Bunun için Tarım Bakanlığı ve MEB iş birliği ile üç yıllık bir kalkınma planı devreye sokulmuştur. Plan çerçevesinde bazı sanat okullarına motor bölümleri de kurulmuştur.

Özellikle Tarım Bakanlığı ile yapılan ortak plan doğrultusunda tamamıyla motor üzerine eğitim verecek iki sanat enstitüsünün temeli dönemin Millî Eğitim Bakanı Tevfik İleri tarafından atılmıştır. DP'nin farklı alanlarda da farklı meslek erbabı yetiştirme temeline dayanan mesleki ve teknik eleman okullarından ilki İzmir de açılan Motor Makine Okuludur. Yine İzmir Mithat Paşa Erkek Sanat Enstitüsü içinde bağımsız bir Motor Makine Okulu 1953-1954 eğitim ve öğretim yılında açılmıştır. Yine İstanbul da da farklı bir meslek okulu olan Matbaacılık Okulu kurulmuştur (Kılıç, 2008: 123-124).

Bu dönemde mesleki ve teknik eğitim ile ilgili, Altıncı Millî Eğitim Şurası'nda Prof. Ahmet Özel başkanlığında önemli kararlar alınmıştır. 1950 sonrasında klasik ortaokulların hızla artışı teknik okulların aleyhine olmuştur. 1956 – 1957 öğretim yılından itibaren meslek ortaokulları bir bakıma iş programları ağır basan birer ortaokul kimliği kazanmıştır (Başar, 1992: 96-97). Bu yüzden 1957'de toplanan Altıncı Millî Eğitim Şurası'nda bu konu eleştirilere maruz kalmış ve orta sanat okullarının kaldırılması istenmiştir (Sakaoğlu, 2003: 270).

Bunun sonucunda tedrici olarak orta sanat okulları genel ortaokullara dönüştürülmüştür. Buna gerekçe olarak da; orta sanat okullarına, ilkokulu bitirip 12 yaşına giren öğrenciler haftada 36 – 44 saat ders ve atölye çalışmaları yapmakta, sağlıkları ve beden gelişmeleri bundan olumsuz yönde etkilenmektedir. Bir çocuk ilkokulu bitirdiği zaman kendi mesleğini seçebilecek yaşa ve gelişmeye sahip değildir. İlkokulda kazanılan beceriler de bir meslek ve sanat öğretimi için yeterli değildir. Mesleki eğitim pahalı olduğundan, meslek liselerine genel ortaokullardan öğrenci alınması, sistemi daha canlı ve ekonomik tutar (Akyüz, 2006: 371). Yedinci Millî Eğitim Şurası'na kadar meslek okulu mezunlarına üniversiteye geçiş kapalı

kalmış meslek okulu mezunları ancak meslek yüksekokullarına devam edebilmişlerdir (Tekeli, 1983: 671). Ancak meslek okullarının dönemin sosyo-ekonomik şartlarında 1960'lı yılların sonuna kadar okul sipariş atölyelerinde yaptıkları işlerle ekonomiye büyük oranda katkı sağladıkları bilinmektedir.

Yükseköğretim

Demokrat Partinin iktidarı süresince üzerinde en çok durduğu ve sayısal alanda ivme kazanılan eğitim kademesi yükseköğretim olmuştur. DP devraldığı 3 üniversite, 8 yüksekokul sayısını iktidarı sonunda 8 üniversiteye ve 23 yüksekokula çıkarmıştır. Çok partili Hayata geçiş sürecinde 1946 yılında çıkarılan 4936 sayılı Üniversiteler Kanunu 1973' te çıkarılan 1750 sayılı Üniversiteler Yasası'na kadar en uzun süre yürürlükte kalan kanun olmuş ve Türk Üniversitelerinde köklü bir reformu gerçekleştirmiştir (Korkut, 2003: 186). Bu kanunla üniversiteler bilimsel ve idari özerklik ve tüzel kişilik kazanmıştır. Yasa ayrıca Üniversitelerarası Kurul adı ile yeni bir kuruluş meydana getirmiş ve Millî Eğitim Bakanını üniversitelerin başı kabul etmiş ve bakana üniversitelerle bağlı kuruluşları denetleme yetkisi vermiştir. Demokrat Parti iktidarı, 1946'da özerklik elde eden İstanbul ve Ankara Üniversitelerinin tutumlarından duyduğu rahatsızlık nedeniyle, yeni üniversitelere özerklik vermemiş, hatta 1954'te Millî Eğitim Bakanını, ilgili üniversite senatosundan görüş almak kaydıyla öğretim üyelerini görevden alma yetkisiyle donatmıştır. Bu yüzden 1946 – 1960 dönemi üniversite çevrelerinin en rahatsızlık duyduğu yıllardır (Sakaoğlu, 2003: 270).

Demokrat Parti üniversite politikası olarak en çok Doğu Anadolu'da bir üniversite kurma fikri üzerine yoğunlaşmıştır. Çünkü buraya kurulacak bir üniversite sadece eğitim alanında kalkınmayı sağlamayacak aynı zamanda bölgenin sosyal ve ekonomik alanda ilerlemesini sağlayacaktı. 1955 -1957 yılları arasında dört yeni üniversite açılmıştır. Bunlardan 6594 sayılı yasayla, Karadeniz Teknik Üniversitesi iki fakülteyle öğretime başlamış; bunu 6595 sayılı yasa ile Ege Üniversitesi, 99 öğrenci ile tıp fakültesini, 97 öğrencisi ile ziraat fakültesini açarak takip etmiştir. 1957 yılında ise 6990 sayılı kanunla Erzurum da Atatürk Üniversitesi, fen – edebiyat ve ziraat fakültelerini açarak eğitime başlamıştır. Atatürk Üniversitesi ABD'nin Nebraska Üniversitesiyle yaptığı protokol sonrası çok sayıda öğretim elemanını ABD'ye göndermiştir. Ayrıca DP döneminde Yüksek İktisat ve Ticaret Okulları “İktisadi ve İdari İlimler Akademileri” hâline gelmişlerdir (Korkut, 2003: 186).

Yine bu dönemde 7307 sayılı kanunla Ankara da 1956 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesinin çekirdeğini oluşturan bir “*bölge planlaması ve mimarlık okulu*” kurulmuştur. ODTÜ’nün Türk üniversite hayatına getirdiği yenilikler şu şekilde özetlenebilir:

- Toplumun gelişmesiyle beliren iş yönetimi, şehir planlaması gibi konulara önem vermesi.
- Üniversitelerde bölüm sistemini oluşturması ve genç öğretim üyelerine ders verebilme imkânını sağlaması.
- Üniversitede Avrupa modelinden çok Amerika modelini benimsemesidir (Tekeli, 1983: 670).

Din Eğitimi Politikası

DP Dönemi içinde eğitim faaliyetleri bakımından üzerinde en çok tartışılan politikalar şüphesiz din eğitimi alanında olmuştur. Bu politikalar temelde eğitimsel görünseler bile siyasi mekanizmayı da fazlasıyla etkilemiştir. CHP’nin kendisine muhalefet oluşmasından sonra din eğitimi hususunda 1946 yılında CHP’li Tahsin Banguoğlu’nun Millî Eğitim Bakanlığı sırasında ilkokulların ikinci devresine seçmeli olarak konulan din dersleri DP tarafından yeterli görülmemiştir. Bu konuda 1950 seçimlerinden sonra halkın da desteğini alan DP eğitim kademelerinin hepsinde din eğitimi ile ilgili düzenlemeye gitmiş, 13.10.1951 gün ve 601 sayılı Millî Eğitim Bakanlığı Müdürler Komisyonu kararıyla Adana, Ankara, Isparta, İstanbul, Kayseri, Konya ve Kahramanmaraş’ta 7 tane İmam Hatip Okulu açılmıştır. Okulların işleyişi ilk olarak Özel Okullar Müdürlüğüne daha sonra 20.06.1952 tarihinde Millî Eğitim Bakanlığının 2287 sayılı kanununda değişiklik yapılarak Orta ve İlköğretim Genel Müdürlüğüne bırakılmıştır (Keskin, 1998: 63).

Bu okullar dört yılı orta kısım, üç yılı ise lise kısmını kapsamak üzere yedi yıllık bir süreci kapsamıştır (Kaplan, 1999: 224). 1953 yılında ise Antalya, Elazığ, İzmir, Trabzon, Çorum, Yozgat ve Erzurum’da İmam Hatip Okulları açılmıştır. 1959 yılında ise bu okullara öğretmen yetiştirmek üzere ilki İstanbul’da olmak üzere dört yıllık İslam Enstitüleri açılmış, sonra bu enstitüler Konya, Erzurum, Kayseri ve İzmir gibi bölgesel merkezlere taşınmıştır (Tekeli, 1983: 668).

Bu dönemde ilkokullara ilişkin din eğitimi ile ilgili de önemli bir gelişme yaşanmıştır. CHP tarafından Şubat 1949’da ilkokulların 4 ve 5. sınıflarına program dışı, ana ve babanın isteğine bağlı olarak konulan din dersi Kasım 1950’de DP

tarafından ilköğretim programının içine alınmıştır. Ama öğrencilerin bu dersi alıp almamaları yine anne ve babanın isteğine bırakılmıştır. 1956 – 1957 öğretim yılında din dersleri yine seçmeli olarak ortaokul ve dengi okulların 1 ve 2. sınıflarına da konmuştur. Din derslerinin anlatılması hususunda isteklilik ön planda tutulmuş, ancak istekli öğretmenlerin fazla olması durumunda ise en yaşlı öğretmene bu görevin verilmesi istenmiştir. Ayrıca ilköğretmen okullarının programlarına da din dersleri konulmuş ve yetişecek öğretmenlerin de dinî konularda bilgili olmaları amaçlanmıştır (Başar, 1992: 95).

Demokrat Parti Dönemi'nde etkileri sosyal gibi görünen ancak siyasi vasfı da yadsınamayacak kadar büyük olan politikalar, hiç şüphesiz içine eğitimi de alan dinî düzenlemeler olmuştur. Her ne kadar bu durum DP üzerine mal edilse de önceki iktidar olan CHP'de bu konuyu göz ardı etmesinin bedelini ağır ödemiştir. Zaten 1949 yılında CHP'nin gerek halktan gerekse muhalefetin eleştirilerine daha fazla dayanamayıp ilkten imam hatip kurslarını ve sonra da Yüksek İslâm Enstitülerini açması bu politikanın sosyal yönünün belirlenmesi açısından önemlidir. Bazı siyasi hamleler ve politikalar hiç geçerliliğini yitirmez ve karşı duruşlara kapalıdır. Din politikaları da buna en açık örneği teşkil eder.

Halk Eğitimi ve Özel Eğitim

Bu dönem içinde halk eğitimi çalışmalarının, Atatürk Dönemi ve İnönü Dönemi ile karşılaştırılmayacak kadar zayıf ve cılız kaldığını söyleyebiliriz. 1945 – 1960 döneminde ülke, II. Dünya Savaşı'nın etkisi ile gitgide kötüleşmiştir. Bu durum Halkçı muhalefeti Demokrat Partiye karşı yüreklendirirken, DP'te Aralık 1953 çıkarttığı bir yasa ile CHP'nin uzun iktidar döneminde elde ettiği malları partinin elinden alarak bu muhalefete karşılık vermiştir. Halk evlerinin kapatılma kanun teklifini meclise sunan Manisa Milletvekili Refik Şevket İnce ve 7 arkadaşının vermiş olduğu kanun teklifi Anayasa Komisyonundan geçmiş ve Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. Halkodaları ise tamamen buldukları yerlerdeki vatandaşların emeğinin ürünü olduğu için, oranın malı olarak kabul edilmiş ve yerine göre köyün tüzel kişiliğine veya kasaba belediyelerine bırakılmıştır (Kara, 2006: 137) Halkevlerinin kapatılmasından sonra yaygın eğitim işlevleri Millî Eğitim Bakanlığı içinde kurulan Halk Eğitim Büroları ve köylerde halk odalarında devam etti. Halk eğitiminde bu tarihlerden sonra asıl gelişme 1960'lardan sonra yaşanmış, 1960'ta Millî Eğitim Bakanlığına bağlı Halk Eğitim Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

Özel Eğitim alanında da çalışmalar oldukça kısıtlı kalmıştır. 1951 yılında 5822 sayılı yasa ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bağlı olan Sağır ve Dilsiz Körler Okulu, Millî Eğitim Bakanlığına devredilmiştir. 1956 yılında çıkartılan 5660 sayılı kanunla güzel sanatların herhangi bir dalında özel yeteneği olan çocukların eğitilmesi sağlanmıştır. 1958 yılında Rehberlik ve Araştırma Merkezi kurulmuştur.

Demokrat Parti Döneminde Eğitimde Yabancı Uzmanlar

Demokrat Parti iktidarı süresince ülkemizde eğitim alanında görüş ve önerilerine başvurmak için yurt dışından yabancı uzmanlar getirilmiş ve raporlar hazırlanmıştır. Bu dönemde gelen uzmanların hepsinin ülkesinin ABD olması dikkat çekicidir. Demokrat Parti döneminde devletin tüm kurumlarında olduğu gibi eğitim kurumlarında da ABD etkisi gayet açıktır. Bu dönemde halk eğitimi alanında Watson Dickerman, köy ilkokulları ve genel olarak ilkokullar için Kate Wolferd, ortaöğretim kurumları için John Rufi ve Ellswort Tompkins, rehberlik için Lester Beals, öğretmen yetiştirme problemi için ise John Rufi resmi olarak davet edilmiştir..

Demokrat Parti Dönemi Öğretmen Yetiştirme Politikası

Demokrat Parti'nin öğretmen yetiştirmede esas olarak izlediği yol, CHP'ye yönelik mevcut öğretmen yetiştirme politikalarının eleştirilmesiydi. Bu eleştirinin merkezinde de Köy Enstitüleri vardı. Demokrat Parti kuruluşundan iktidara gelişine kadar geçen süreçte kırsal kesimdeki insanlara karşı faydacı bir politika izlemiştir. Bunun nedeni nüfusun büyük çoğunluğunu barındıran köylü kesimden alacakları oy potansiyeli ve muhalefet yıllarında CHP'ye karşı izlediği Köy Enstitüleri politikasıdır. DP, Köy Enstitülerini ve köylü vatandaşa yüklenen eğitim külfetini oldukça eleştirmiş ve Köy Enstitülerinin köylüyü köye kapatmaktan başka bir şey olmadığını savunmuştur. Eğitim alanında yaşanan bu nicel artış öğretmen yetiştirme problemini de beraberinde getirmiştir. Doğal olarak DP Köy Enstitülerine karşı eleştirilerini yoğunlaştırmış ve alternatifler geliştirilmeye başlanmıştır.

Köy Enstitülerine Yönelik Eleştiriler

Demokrat Parti'nin Köy Enstitülerine olan eleştirileri daha muhalefet yıllarında başlamıştı. 1950 yılında iktidar DP'den yana değişince Köy Enstitüleri hakkında kapatılma belirtileri görülmeye başlanmıştır. Eleştiriler hem siyasi hem

sosyal hem de eğitimsel gerekçelerle kendinî göstermeye başlamıştır. Köy Enstitülerini her yönüyle halka anlatmak isteyen bazı eğitimciler o zamanki olumsuz ortamdan etkilenecek yazılarını isimsiz yazmaya başlamışlardı. Bu yazıların çıktığı “Pazar Postası” adlı gazetenin 22 Nisan 1951 tarihli 12. sayısında “Köy Enstitülerinin, Dünü, Bugünü Yarını” başlığıyla şu görüşlere yer verilmiştir: *Enstitülerden köy ve okul inşasına kısa zamanda her şeyi tamamlamak kaygısıyla maddi kaynaklar biraz zorlanmıştır. İyi – kötü, faydalı – faydasız hatta sakıncalı ve eksikliği denenmiş metotlar bile zaman zaman tecrübe edilmiştir. Verilen dersler meslek bilgisinden çok usta ve işçi yetiştirmeye yöneliktir. Tahsil bittikten sonra öğretmenin köyüne daha kolay ve başarı ile intibak edebilmesi ve köy kalkınmasında daha başarılı çalışması kastıyla öğrencilerin yalnız köylü çocuklar arasından alınması, köy okulu – şehir okulu, köylü şehirliler türünden bazı düşünceler doğurmuştur. Enstitü mezunlarından tahammülün üstünde yük yüklenmeleri istenmiş ve köylü kesim de bu yönde zorlandırılmıştır* (Binbaşıoğlu, 2005: 366-367).

Ayrıca 1951’de Orkun Dergisi’nde Köy Enstitüleri için eleştiriler “Köy Enstitüleri Kördüğümü” adıyla haftalarca yayımlanmıştır. Bu eleştirilerde; *Köy Enstitülerinde halen okumakta olan temiz, Milliyetçi köy çocuklarına ve bu düşüncedeki öğretmenlere asla bir sözümüz yoktur. Onları koruyor ve lekelemek isteyenlerden hesap soruyoruz. Köy Enstitülerinde Millî şuurun gelişebilmesi için kuruluş döneminden kalma idarecilerden müstahdemlere kadar bütün kadrolar emekli edilmeli, yerlerine Milliyetçi kadrolar tayin edilmelidir. Enstitülerin boya ve badana işleri bile yeniden gözden geçirilmelidir. Enstitüler öğretmen okulu hâline getirilmeli ve buralara Türk çocuğuna ve Türk köylüsüne layık, sütü temiz koyu Milliyetçi müdür ve idealist öğretmenler tayin olmalıdır. Enstitülerin ambar ve kitaplıklarındaki bozguncu kitaplar derhal imha edilmeli, yerine Türk tarihi, Türkçülük tarihi ve tamamen millî kültür veren eserler ve dergiler koyulmalıdır. Dokuz karpuzu bir koltuğa sığdırma anlayışı ile şekillenen müfredat yerine herkese lazım olan pratik bilgileri içeren bir ders düzenlenmesine gidilmeli, konular tamamen özel değil kısmen genel olmalıdır* (Ekinci, 1997: 214-215).

Köy Enstitüleriyle İlköğretmen Okullarının Birleştirilmesi ve İlköğretmen Okullarının Durumu

DP iktidarı Köy Enstitüleri konusunda gerekli ön hazırlıkları yaptıktan sonra ve yabancı uzmanların raporları doğrultusunda 1952 – 1953 eğitim ve öğretim yılından itibaren şehir İlköğretmen Okulları ve Köy Enstitülerini 27.01.1954 kabul

tarihli ve 04.02.1954 yayın tarihli 6234 sayılı kanunla tek tip İlköğretmen Okulu haline getirmiştir (T. C. Millî Eğitim Vekâleti Tebliğler Dergisi,1954).

6234 sayılı yasanın gerekçesinde, köy ilkokullarına öğretmen yetiştirmek maksadıyla mevcut İlköğretmen Okullarından ayrı ve farklı bir görüş ve anlayışla köy ilkokullarına öğretmen ve köyün ihtiyacı olan çeşitli sanat erbabı yetiştirmek üzere kurulup örgütlendirilmiş olan Köy Enstitülerinin açıldıkları, fakat bu amaçları gerçekleştiremedikleri gibi öğretmenler arasında şehir ve köy öğretmeni ayrılığına yol açtığı, işte bu olumsuzlukları gidermek öğretmenler arasında yetişme ve hak birliğini sağlamak üzere bu yasanın hazırlandığı belirtilmiştir (Başar, 1992: 115).

DP, Köy Enstitülerini ortadan kaldırdıktan sonra, asaleti olamayan bazı mezunların görevlerine son vermiş, terfi ve atamalarda sorunlar yaratmış, hatta maaşlarda indirim yapmak gibi yöntemlerle onları cezalandırmıştır (Albayrak, 2000: 860).

DP Dönemi'nde Köy Enstitülerinin İlköğretmen Okullarıyla birleştirilmesi öğretmen yetiştirme sistemindeki ikililiği ortadan kaldırmıştır. İlköğretmen okulları yine ağırlıklı olarak köy ilkokulu mezunu öğrencileri almaya devam etmiş ve diğer üç yıllık Öğretmen Okulları ile birlikte lise seviyesinde program bütünlüğü sağlanmıştır. Böylece köy ve şehir ilkokullarına farklı kaynaklardan öğretmen yetiştirme uygulamaları da sona ermiştir (Dursunoğlu, 2003: 64). 1950'li yılların ortalarında ülke genelinde 42 öğretmen okulu bulunmaktadır. 1950'li yılların sonlarında bu sayı 52'ye yükselmiştir. Bu okulların 21'i Köy Enstitülerinin devamı niteliğinde olup eğitim süresi 6 yıldır. Bu okullar, Köy Enstitülerinin kuruluş amaçlarının da bir gereği olarak tüm ülkeye neredeyse eşit aralıklarla serpiştirilmiş bir şekilde kurulmuştur. Bundan amaç, tüm ülkenin köy çocuklarına okumada fırsat eşitliği sağlamak, bu okulların ışığından ülkenin tüm köylerini aydınlatmaktır.

İlköğretmen Okullarındaki eğitim geleneği Köy Enstitüsü ortamına çok yakındır. Öğrenciler, üretimde doğrudan yer almamakla birlikte, yaz döneminde bir ay süreli yaz kursları uygulamalarında, bölgenin özelliğine göre, duvar örme, arıcılık, meyvecilik, kavakçılık gibi çalışmalar içinde bulunurlar, bu çalışmalar yıl içindeki tarım derslerinde de sürdürülürdü. Ayrıca tüm öğrenciler, kendi sınıflarının temizliğini kendileri yapar, yemekhane ve çamaşırhane gibi birimlerde nöbet tutarak bu hizmetlere katkıda bulunurlardı. 1958-1959 döneminde 52 İlköğretmen Okulunda, %75'i köy çocuğu olmak üzere 19 835 öğrenci bulunmaktaydı. Bu tarihlerde İlköğretmen Okulları, askerî okullar gibi parasız yatılılık imkânları en geniş olan eğitim kurumları durumundaydı (Eşme, 2003: 154).

Ortaöğretime Öğretmen Yetiştirme

Ortaöğretime dayalı öğretmen yetiştirme sürecinin gelişimi incelendiğinde ihtiyacın yüksek öğretmen okulları, fen ve edebiyat fakülteleri ve eğitim enstitülerinden sağlandığını görmekteyiz. Bu kurumlar lise öğretmeni yetiştirse de dönemin ihtiyaçları ve şartları doğrultusunda ortaokulları da içine almıştır. Sayıları gittikçe artan ortaokulların öğretmen ihtiyacını kısa yoldan karşılamak amacıyla 1946-1947 eğitim ve öğretim yılında ortaokullardaki tüm dersleri okutabilecek öğretmenler yetiştirmek üzere “*Toplu Dersler*” bölümü kurulmuş ancak kalitenin düştüğü kaygısıyla bu uygulamadan vazgeçilmiştir (Dursunoğlu, 2003: 65).

1940’lı yılların sonlarında ülkede tek olan Gazi Eğitim Enstitüsünün kapasitesinin ülkenin ortaokul öğretmeni ihtiyacını karşılamakta yetersiz olduğu anlaşılmış ve yeni eğitim enstitüleri açılmaya başlanmıştır. Balıkesir, İstanbul ve İzmir Öğretmen Okullarının altyapısından yararlanılarak bu kurumlarla birlikte faaliyet gösteren eğitim enstitüleri kurulmuştur. 1959 – 1960 eğitim ve öğretim yılında Buca’da bir eğitim enstitüsünün açılmasıyla sayıları beşe çıkan bu enstitüler, Fen ve Edebiyat bölümleri altında ortaokul derslerini öğretecek öğretmenleri yetiştirme görevini üstlenmişlerdir. Bu enstitülerde Fen ve Edebiyat, Eğitim ve Yabancı Diller Bölümlerinin öğretim süresi 2 diğer bölümlerin süresi ise 3 yıldır. Daha sonra 2 yıllık bölümlerinde eğitim süresi üç yıla çıktı Küçüköğlü, 2006: 380).

1952 yılından başlayarak enstitüler üzerinde birtakım düzenlemelere gidilmiş, 1952 tarihli yönetmelikte enstitülere öğrenci seçme sistemi yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre; lise ve Öğretmen Okulları son sınıfında bulunan ya da mezun olanlar için okullarında, ilkokul öğretmenleri için Millî Eğitim Müdürlüklerince yapılacak olan sınavlara aday gösterilmek, mülakat ve yazılı şekilde olan seçme sınavlarında başarılı olmak gerekmektedir (Duman, 1991: 96).

1955 yılındaki Eğitim Enstitüleri Yönetmeliği’nde enstitülerde müfredatta düzenlenmiş yan alan uygulaması Fen ve Edebiyat bölümlerinden kaldırılırken, Eğitim, Resim İş, Beden Eğitimi ve Yabancı Dil bölümlerinde aynen devam ettirilmiştir. 1955 Yönetmeliği aynı zamanda enstitülere asistan alımında uygulanacak şartları da belirlemiştir. Buna göre enstitülerde asistan olacak kişi öncelikle; en az iki yıl ilkokul öğretmenliği yapmış olacak, rehber öğretmeniyle hazırladığı bir eseri 3 yıl içinde bir komisyon önünde savunacak ve ilgili komisyon tarafından belirlenecek bir dersi deneme dersi adı altında komisyon üyelerine anlatacağı (Duman, 1991: 97-99).

Ortaöğretime öğretmen yetiştiren kurumlardan biri de Yüksek Öğretmen Okullarıdır. 1946 -1960 yılları arasında dönemin Millî eğitim bakanları sadece İstanbul'da bulunan Yüksek Öğretmen Okulunun yetersiz kaldığı görüşünü savunmuşlar ve Millî Eğitim Şuralarında bu okuldan bir de Ankara'da açılması gerektiğini dile getirmişlerdir. Bu öneri kabul gördükten sonra 1959 yılında dönemin Millî Eğitim Bakanı Tevfik İleri, Roben J. Maaske'den bir Yüksek Öğretmen Okulu modeli hazırlamasını ve bunu bir rapor dahilinde sunmasını istemiştir. Oluşturulan raporda;

Yüksek Öğretmen Okulu öğrencileri, branş tahsillerini üniversitelerin ilgili fakültelerinde görecektir. Bu yönüyle Yüksek Öğretmen Okulu bir bakıma bir öğrenci yurdu statüsünde görülmüş, sınavla alınan öğrencilerin İstanbul Fen ve Edebiyat Fakültelerinde ilave pedagoji dersleri alarak öğrenim görmeleri amaçlanmıştır. Bu yönüyle Yüksek Öğretmen Okulu, İstanbul Üniversitesinde belli bir kontenjanla parasız ve yatılı öğrenci yetiştirme organizasyonudur (Katoğlu, 2002: 431).

Öğrencilerin meslek formasyonu kazanmaları branşlarında iyi yetişmeleri ve yabancı dil öğrenmeleri bakımından her türlü tedbir alınacaktır. Yüksek Öğretmen Okullarına devlet lisesi mezunluğuna haiz olanlar kabul edilecektir. İlköğretmen Okulları bünyesinde, bu okulların başarılı öğrencilerini lisans tahsiline hazırlama bakımından gerekli tedbirler alınacaktır. İlköğretmen Okullarının 1958 – 1959 ders yılı yaz dönemi mezunları arasından seçilecek öğrenciler devlet lise imtihanlarını vermek suretiyle Yüksek Öğretmen Okullarına kabul edilecektir (Duman, 1991: 94).

Dönemin Millî Eğitim Bakanı Tevfik İleri, kendisine açıklanan bu modelden etkilenerek hükümete bu projeyi benimsetir. Köy Enstitülerini kapatarak köylünün eğitiminde bir çığır açan bu kurumlara gönül verenleri ve köy çocuklarını gücendiren hükümet, bunu telafi edercesine 1959 yılında projeyi yürürlüğe koyar ve 03.07.1959 tarih ve 209 sayılı Talim ve Terbiye Kurulu kararı ile Ankara Yüksek Öğretmen Okulunu fiilen açar. Başlangıçta sadece Fen koluna öğrenci alan bu okul 1960 yılında Edebiyat koluna da öğrenci almaya başlamıştır. Aynı zamanda okul 1964'te İzmir'de açılan Yüksek Öğretmen Okuluna da bir anlamda bir model teşkil etmiştir (Kavcar, 2002: 3). Demokrat Parti Döneminde Ticaret Liselerine meslek öğretmeni yetiştirebilmek amacıyla 1955 yılında Ticaret Öğretmen Okulu açıldı. Bu okul 1957 yılında Ticaret Yüksek Öğretmen Okulu adını almıştır (Eşme, 2003: 156).

Sonuç

Cumhuriyet tarihimizin en önemli gelişmelerinden biri hiç şüphesiz çok partili hayata geçiş olmuştur. 1946 yılında Demokrat Partinin kurulmasıyla başlayan bu süreç dünyada görülen bazı siyasi gelişmelerin ülkemize yansıyan zorunlu bir sonucu olarak görülebilir. Siyasi oluşumlar iktidar-toplum dengesini, toplumu oluşturan halkın beklentilerini ve bu beklentilerden doğan ihtiyaçları etkiler. Doğal olarak eğitim başta olmak üzere toplumu oluşturan bütün kademeler siyasi iktidarlardan ve oluşturulan politikalardan bağımsız düşünülemez. 14 Mayıs 1950’de başlayan Demokrat Parti iktidarı da özellikle o döneme kadar takip edilen eğitim sistemine karşı muhalefetini sürdürmüş ve iktidar süreci de başlayınca kendi eğitim sistemini oturtmaya çalışmıştır. DP’nin eğitimi de şekillendiren siyasi anlayışı iki temel prensibe dayanır. Bunlar parti programı üzerinde sıklıkla durulan Batıcılık ve gelenekselliklerdir. Bu dönem eğitim kurumlarıyla birlikte devletin tüm kurumlarını da kapsayan hızlı bir artışın dönemidir. Bunda dış yardımların özellikle Amerika’dan gelen yardımların çok büyük bir etkisi vardır. Bu duruma neden teşkil eden sadece eğitimsel nedenler ve fırsat eşitliği değildir, özellikle partinin genel olarak izlediği siyasal ve kültürel yakınlaşmadır. Bu yüzden eğitim politikalarında da hızlı bir Amerikan modeli oturtulmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak 1950-1960 yıllarını kapsayan “*Demokrat Parti Dönemi*” eğitim alanında, tek parti rejimi sırasında oluşturulan ve yerleştirilen Türk Millî eğitim ideolojisinin yeniden üretilmesi ve süreklilik kazanması dönemi olmuştur. Ancak icraatların gerçekleşmesi bakımından belirgin bir ivme oluşturulamamıştır. Bu durumun en önemli nedenleri ise, eğitimde belirgin bir istikrarın yakalanamaması ve gelenekçi eğitim sistemiyle Batılı eğitim sisteminin bazı paydalarda çatışmasıdır.

Kaynaklar

- Akyüz, Y. (2006). *Türk eğitim tarihi M.Ö. 1000 – M.S. 2006*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Albayrak, M. (2000). D.P. hükümetlerinin politikaları (1950–1960). *Türkler*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, C.16, 855–877.
- Armaoğlu, F. (1995). *20. yüzyıl siyasi tarihi 1914 – 1995*. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Başar, E. (1992). Demokrat parti dönemi eğitim hareketleri. *Eğitim Üç Aylık İlmî Dergi*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, (1), 88–123.

- Binbaşıoğlu, C. (2005). *Türk eğitim düşüncesi tarihi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Boratav, K. (2002). İktisat tarihi (1908–1980), S. Akşin (Ed), *Türkiye Tarihi Ansiklopedisi*. Cem Yayınevi, Cilt: 4.
- Çavdar, T. (1983). Demokrat parti, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*. İletişim Yayınları.
- Demokrat Parti Tüzüğü. (1946). *Demokrat parti tüzük ve programı*, Ankara.
- Duman, T. (1991). *Türkiye’de ortaöğretime öğretmen yetiştirme*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Dursun, D. (2001). Demokrasi sorunu ve Türkiye’de demokrasi. İstanbul: Şehir Yayınları.
- Dursunoğlu, H. (2003). Cumhuriyet döneminde ilköğretime öğretmen yetiştirmenin tarihî gelişimi. *Millî Eğitim Dergisi*, (3) 160, Güz, 64–74.
- Ekinci, N. (1997). *Sanayileşme ve uluslaşma sürecinde toprak reformundan köy enstitülerine Türkiye (1923 –1950)*, Ankara: T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Eroğul, C. (2003). *Demokrat parti tarihi ve ideolojisi*. Ankara: İmge Yayınları.
- Eşme, İ. (2003). Öğretmen yetiştirmede 130 yıllık bir sürecin öyküsü: yüksek öğretmen okulları. *Millî Eğitim Dergisi*, (2) 160, Güz, 154–164.
- Kaplan, İ. (1999). *Türkiye’de millî eğitim ideolojisi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kara, A. (2006). *Cumhuriyet döneminde kalkınmanın mihenk taşı halk evleri (1932–1951)*. Ankara: Yirmi Dört Saat Yayıncılık.
- Katoğlu, M. (2002). Cumhuriyet Türkiye’sinde eğitim, kültür, sanat, S. Akşin (Ed). *Türkiye Tarihi Ansiklopedisi*. Cem Yayınevi, Cilt: 4.
- Kavcar, C. (2002). Cumhuriyet döneminde dal öğretmeni yetiştirme. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1–2 (35), 1–14.
- Keskin, M. (1998). *Demokrat parti hükümetleri dönemindeki eğitim-kültür politikaları (1950–1960)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Kılıç, E. (2008). *Demokrat parti dönemi eğitim politikaları (1950–1960)*. Yayımlanmamış doktora tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

- Korkut, H. (2003). Türkiye’de cumhuriyet döneminde üniversite reformları. *Millî Eğitim Dergisi*, (2), 160, Güz, 171-184.
- Küçüköğlü, A. (2006). Türk öğretmen yetiştirme sisteminde eğitim enstitüleri (Bir model olarak Kazım Karabekir eğitim enstitüsü). *Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (14). 377-392.
- Mango, A. (2005). *Türkiye ve Türkler 1938’den Günümüze*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Nakkaş, D. A. (2000). *Demokrat parti dönemi’nde (1950 – 1960) millî eğitim politikalarındaki değişimler*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sakaoğlu, N. (2003). *Osmanlı’dan günümüze eğitim tarihi*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Millî Eğitim Vekâleti. (1954). *Tebliğler dergisi*, Cilt: 16, Sayı: 783.
- Tekeli, İ. (1983). Osmanlı imparatorluğu’ndan günümüze eğitim kurumlarının gelişimi. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yayınları, Cilt: 3.
- Tunçay, M. (1983). Cumhuriyet halk partisi (1923–1950). *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yayınları, Cilt: 8.
- Öztürk, K. (1991). *Türkiye cumhuriyeti hükümetleri ve programları*, Ankara.
- Yeşil, A. (2001). *Türkiye de çok partili siyasi hayata geçiş*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Summary

EDUCATION POLICIES IN THE PERIOD OF DEMOCRAT PARTY (1950-1960)

Zafer TANGÜLÜ*

One of the most important improvements in our Republic period has been undoubtedly transition to a multi-party system. This process starting with the foundation of the Democrat Party can be considered as obligatory result reflecting from political developments to our country. Political foundations affect government-society balance, expectations of existing society and needs resulting from these expectations. Naturally, all institutions forming society, especially education cannot be thought independently.

The Democrat Party government starting on May 14, 1950 opposed to education system maintained until that period and tried to establish its own education system when the opposition process started. Education politics of the Democrat Party relied on purely opposition concept which it followed against the prior CHP government. Therefore, Starting of the DP's government adventure can be called as "peasant's walking to city". Developments in the prior government period hastened this development in terms of politics. Especially religion and religion education politics causing reaction in large part of the society can be regarded as basic reason of it. The Democrat Party, having come to power with a landslide victory in 1950 elections, first of all, rendered religion lessons obligatory in education institutions, specifically primary schools, and also pleased indirectly Anatolian people by increasing number of religious institutions. Village Institutes, having been an important part of the education system by this period of time, came across the DP's acute opposition. When the DP came to power, the Village Institutes had already completed its duty. The DP's target was to become modernized in all

* Address for correspondence: Yrd. Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi Nizip Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, zafertangulu@gmail.com.

institutions including education institutions. Although different reasons for its being closed were alleged, the main reason was that the DP didn't have an opinion like starting development in village by keeping peasant in village. Because, the Village Institutes had been designed to develop peasant in village. By combining the Village Institutes with Primary Schools duality between teaching and training came to an end. The government took over from peasant the responsibility of building school.

The DP's political concept of forming education was based on two main principles. These are Westernism and traditionality on which focused in part program. Especially through this politics, foreign experts' impressions were felt, specifically primary schools, in Turkish education. The Democrat Party period is the period of a rapid increasement in all institutions of the government besides education institutions. Foreign aids especially American aids had great effect on this. Educational reasons and opportunity equality were not only reasons, especially political and cultural approchement followed by the government was also important.

The number of education institutions was increased, a rapid schooling activity from primary education to university was started. The most important reason of this was equal opportunity principle existing in the party program. In this respect, the DP period became a period of increasement in education quantitatively rather than qualitatively. The other side of the medallion is different and in our opinion only justifiable side of views criticizing education politics in the DP period. Because a rapid Americanization model appeared in schooling and education system in this period. This model drew attention in education and included curriculums, too. All experts invented to reorganize education institutions from primary to higher education were from USA. American effect on Turkish education system can be concluded from this situation.

As an outgrowth of this condition, differences came into being in the concept "school" and institutions such as private schools, colleges were inserted Turkish education system. Great increasement in school numbers resulted in graduated student conglomeration. Families tried to send their children to these different kinds of schools, as a result of this, private teaching institutions and courses seen even currently and tending to increase rapidly were led, also, students were put into an examination marathon.

In this period of time, there were no important developments in terms of improving primary education program. In 1948 Primary Education Program reorganized by American expert Wofford was put into practice. In 1949 religion

lessons lectured out of the program, became elective by being included in the program. Ataturk's principles and national unity principle were not ignored while forming education politics.

The most important organization and reorganization about primary education was the Fifth National Education Council. In this council, generally, pre-school education and private education principles were discussed schemingly, however determined 222- issued Primary Education Law was declared by National Unity Council in 1961.